

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ДЛЯ ПРОБЛЕМНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

У статті автор розглядає проблему безробіття в Україні, визначає її як соціальне явище, породжену ринковими умовами.. До проблемних груп дорослих автор відносить інвалідів, осуджених дорослих, людей третього віку, безробітних. Автор вважає, що в основу професійного навчання незайнятого населення повинні бути покладені певні принципи як-то: добровільність професійного навчання; відповідність професійного навчання державним вимогам і стандартам; диференційований підхід до різних соціальних груп та ін.

Ключові слова: *безробіття, безробітний, професійне навчання безробітних, професійне перенавчання безробітних, професійна адаптація.*

Мета статті полягає у тому, щоб обґрунтувати актуальність освіти дорослих у напрямку гармонізації трудових відносин та подолання високого рівня безробіття. У міждисциплінарному словнику поняття «безробіття» розглядається як соціально-економічне явище, при якому певна частина працездатного населення не знаходить в собі реалізації у сфері праці [9, с. 31]. Безробіття можна поділити на два основних види: структурне безробіття, породжене технологічним прогресом, яке витісняє зі сфери праці робочу силу більш низької кваліфікації та загальне безробіття, породжене економічними кризами і спадом виробництва [7]. Безробіття першого виду долається за допомогою перенавчання працівників для нових видів роботи. Подолання загального безробіття вимагає більш радикальних заходів, переорієнтації економічної політики на нові принципи. Причини позначеної проблеми мають як суб'єктивний, так і об'єктивний характер. До суб'єктивних причин можна віднести такі індивідуальні соціально-психологічні особливості безробітних, як: невпевненість людини у своїх

можливостях, стресовий стан або депресія, викликані фактом втрати роботи тощо. Однак є й об'єктивні причини, характерні для безробітних. До них можна віднести: низьку соціальну мобільність (багато безробітних не можуть самостійно знайти роботу); низьку конкурентоздатність (тобто безробітні та представники групи ризику або прихованого безробіття часто не мають переваг порівняно з іншими пошукачами робочих місць, не можуть здобути перемогу в боротьбі за ці переваги або не вступають у боротьбу такого роду); низький рівень професійної кваліфікації [7]. У колишніх робітників або спеціалістів, що втратили роботу з фаху і знаходяться у стані безробіття, особливо у стані тривалого безробіття (25 %) або виявилися безробітними повторно (приблизно 20 %), спостерігається депрофесіоналізація і декваліфікація, і як наслідок, зниження якості життя. Виходячи з ідеї захисту прав людини на працю, освіту, виходячи з ідеї гуманізації й визнання права людини на гідне життя як особистісне, так і суспільне, з огляду на демографічні тенденції – зниження народжуваності і старіння населення, – не можна припустити втрату більшої частини працездатного населення через недостатню професійну кваліфікацію, неузгодженість, невідповідності структури потреб і пропозиції робочої сили на ринку праці [14].

Перед системою професійної перепідготовки безробітних сьогодні поставлено важливе завдання – подолати негативні соціальні наслідки економічних трансформацій. Аналіз стану ринку праці розкриває важливі характеристики структурного безробіття: об'єктивні потреби ринку праці в робочій силі визначеної якості, якість робочої сили та якісна структура спеціалістів, що вивільнилися зі сфери праці, суб'єктивні освітні потреби й орієнтації здобувачів робочих місць, у тому числі безробітних. Узгодження цих характеристик потребує перенавчання робітника, а одержання нової професії виступає як умова працевлаштування й регулювання зайнятості. Усе це робить надзвичайно актуальним додаткову професійну освіту й перепідготовку осіб, які мають роботу [3, с. 81-90]. Зайняте населення неминуче стає залученим у ринкові відносини на сучасному ринку праці.

Політика зайнятості, передбачена в Законі України «Про зайнятість населення в Україні», ґрунтується на широкому підході до понять зайнятості й ринку праці, а в якості пріоритетного завдання розглядає розвиток трудових ресурсів, підтримку трудової та підприємницької ініціативи громадян, розвиток їхніх здібностей до творчої, виробничої праці [6].

В умовах переходу країни до ринкових відносин, появи та розширення нових спеціальностей освіта дорослих перетворюється на життєво важливу потребу реалізації свого «Я». Як зазначає С. О. Сисоєва, зміна роботи – це не тільки прямий результат технологічних змін, а відображення процесів, які відбуваються у різних галузях промисловості внаслідок їх постійної реорганізації, пристосування до швидкозмінних умов ринку праці та запитів споживачів [15, с. 249]. Проте в умовах соціально-економічної кризи, яка розгорнулася в Україні, де більшість підприємств припинили свою діяльність або працюють не на повну потужність, зупинити зростаюче безробіття дуже важко. Дослідження такого складного явища, як професійна перепідготовка безробітних й аналіз її ефективності, вимагають системного та цілісного підходу. Безробітні як учасники професійної перепідготовки є особливою категорією дорослих, що навчаються. Ця категорія має такі характерні риси: це дорослі, які вивільнені зі сфери праці; це робітники і спеціалісти, що мають досвід фахової й освітньої діяльності; це потенційні працівники, що знаходяться перед проблемою вибору і нової спеціальності і нового фахового старту; це особи, що мають різноманітні соціально-демографічні характеристики, але перебувають у психічній і фаховій кризі [13]. В основу професійного навчання незайнятого населення повинні бути покладені такі принципи: добровільність професійного навчання; відповідність професійного навчання державним вимогам і стандартам; зв'язок професійного навчання з ринковими перетвореннями, розвиток різних форм власності й господарювання, реструктуризація економіки й зайнятості населення; орієнтація безробітних на перспективні сфери трудової діяльності відповідно до попиту на ринку праці; диференційований підхід до різних

соціальних груп безробітних; упровадження прогресивних форм і методів професійного навчання, серед них і модульної системи з використанням індивідуального підходу до кожної особи; взаємозв'язок професійного навчання безробітних із загальною системою неперервної професійної освіти [3]. Зрозуміло, що вирішення поставлених завдань неможливе без розвитку сфери професійної освіти. На думку аналітиків, Україна ще не повною мірою відчула наслідки глобальної економічної кризи. Тільки в березні 2009 р. в Україні зареєстровано 897,8 тисячі безробітних. Це всього лише 3,2 % від всієї кількості працездатного населення в кінці 2008 року [18]. Одним із каналів зниження рівня безробітних, подолання позначених негативних явищ у сфері зайнятості є професійна перепідготовка спеціалістів і безробітних, підвищення фахової конкурентоздатності зайнятого населення в сфері праці. Явища, що відбуваються у сфері зайнятості населення, зумовлюють актуальність розвитку системи професійної перепідготовки безробітних і зайнятого населення, сприяють розвитку форм взаємодії служби зайнятості з людьми різного рівня професійної освіти та системи додаткової професійної освіти, здійснюваної у формі короткотермінового курсового навчання інститутами підвищення кваліфікації (ІПК), недержавними закладами додаткової освіти (НЗДО), факультетами підвищення кваліфікації вищих навчальних закладів, а також підприємствами, фірмами й організаціями [8]. Першим завданням соціально – ефективною професійної перепідготовки безробітних є забезпечення соціалізації дорослої людини, яка втратила роботу, відновлення її спроможності повноцінно функціонувати в соціально– професійному середовищі в умовах короткотермінової професійної перепідготовки. З урахуванням наявності тривалого безробіття, розвитку маргіналізації населення, проблема соціалізації є водночас проблемою суспільства й індивідуума. За короткий період професійного перенавчання кожний учасник процесу перепідготовки одержує лише невеликий обсяг нових «стартових» фахових знань і умінь. Проблема полягає в тому, щоб навчити дорослого самостійно здобувати нові знання й вміння. У цьому

полягає друге завдання соціально-ефективної перепідготовки здобувача робочого місця. Забезпечення індивідуалізації професійної перепідготовки безробітного – третє завдання соціально-ефективного професійного перенавчання. Загальним результатом цього процесу є працевлаштування й закріплення здобувача на робочому місці, зниження повторного потоку безробітних. Потрапляння людини до категорії безробітних зумовлене не тільки економічними, соціально-демографічними, а й соціально-психологічними чинниками. Успішність професійної перепідготовки безробітних, її ефективність багато в чому залежить і від того, як враховані ці чинники, якою мірою освітні програми професійної перепідготовки зорієнтовані на особливості безробітних як потенційних учнів [5, с. 85].

В умовах соціально-економічної кризи, яка розгорнулася в Україні, де більшість підприємств припинили свою діяльність або працюють не на повну потужність, зупинити зростання безробіття дуже важко. Дослідження такого складного явища, як професійна перепідготовка безробітних й аналіз її ефективності, вимагають системного підходу. В Україні професійна перепідготовка безробітних здійснюється не тільки у процесі їх навчання, а й на всьому шляху проходження безробітного в службі зайнятості [5]. Як вид додаткової професійної освіти дорослих професійне навчання безробітних не може бути зведено ні до оновлення, ні до доповнення, ні навіть до формування професійних знань і умінь. Це насамперед підготовка претендента на робоче місце не тільки до виконання нових професійних функцій, а й до взаємодії з навколишнім середовищем, включаючи соціокультурну, економічну та виробничу функції. Особливості професійного навчання безробітних детерміновані специфічними функціями та цілями. Важливою функцією професійного навчання безробітних, з нашої точки зору, є створення оптимальних умов для розвитку особистості, її здібностей до соціальної взаємодії, соціалізації й активної адаптації в нових соціально-економічних умовах [6]. Усе це дозволяє розглядати підготовку безробітних до оволодіння новою професією як складне соціально-

педагогічне явище, що поєднує професійну орієнтацію, професійне навчання та професійну адаптацію.

Характерною ознакою відносин ринкового типу, в тому числі й у сфері освітніх послуг, є конкуренція. У сучасній економічній науці безробіття розглядають як природну й невід'ємну складову життєдіяльності всіх країн, економіка яких ґрунтується на ринкових засадах і де щонайменше 2 – 4 % населення залишаються без роботи. А чим більша частка населення не має роботи, тим вища ймовірність соціальної катастрофи, адже рівень безробіття суттєво впливає на соціальну стабільність у суспільстві. Для України припустимий рівень безробіття становить 2,5 – 3 %. Перевищення цього рівня небезпечно соціальними кризами. Найтяжчими є наслідки безробіття в соціальному житті суспільства, адже безробіття призводить до суттєвого зниження життєвого рівня та соціальних можливостей дорослих [5, с.7-10]. Це в свою чергу, підвищує конфліктність між людьми, знижує здатність піклуватися один про одного, спричинює зростання кількості розлучень та розпаду семей. Серед емоційних наслідків безробіття називають низьку самооцінку, депресію, зниження рівня активності, порушення здоров'я та самогубства [6, с. 8].

Освітні установи пропонують послуги щодо перекваліфікації, що відрізняються певними умовами. У структурі освітніх послуг і, в першу чергу, в сфері професійної підготовки та перепідготовки відбувається становлення ринкових відносин. Система робочих місць визначає структуру попиту на робочу силу з урахуванням професій та рівня кваліфікації. Система професійних освітніх установ формує структуру пропозицій робочої сили. На ринку праці, як правило, існує та або інша невідповідність між цими структурами, що змушує працівників відповідних професій проходити професійну перепідготовку, щоб успішно працевлаштуватися на нове робоче місце. Освітні установи, які хочуть, щоб на їхні освітні послуги був попит, стали гнучкішими: вони не тільки постійно вносять істотні зміни у

педагогічні й дидактичні умови професійного перенавчання фахівців, але й змінюють стратегію самого навчального процесу [11].

Головним етапом професійної перепідготовки є професійне перенавчання, що здійснюється в освітній установі. Успішність цього процесу, його результат багато в чому визначають не тільки працевлаштування й утвердження на робочому місці, а й конкурентоспроможність і соціально-фахову мобільність спеціаліста. Водночас варто зауважити, що успішність самого процесу перенавчання визначається кількома чинниками. Насамперед вона зумовлена результатами попереднього етапу – добре налагодженою роботою із професійної орієнтації. Іншим важливим чинником успішності професійного перенавчання є стратегія і дидактичні умови його здійснення. Дидактичні умови охоплюють мету, зміст, методи, технології та форми навчання. Головна роль у створенні потрібних дидактичних умов належить керівникові освітньої установи та викладачеві, тому що саме вони визначають зміст освітньої програми, формують, створюють і модернізують навчальні програми окремих дисциплін [16, с. 94]. Перебудова та зміна соціально-політичного ладу в Україні збіглися з переходом нашої країни до постіндустріального суспільства. Це істотно вплинуло на весь хід розвитку держави, і зокрема, на сферу освіти. Відбулася потужна трансформація зайнятості дорослого населення (режим, оплата праці, фахова структура). Виникли й розвиваються нові соціально-трудові відносини, формується система та культура соціального партнерства. В основі змін, що відбуваються, – прискорена трансформація технологій. Найяскравіше виражена тенденція – комп'ютеризація, що охопила всі сфери життєдіяльності людини. З'являються характерні для ринкової економіки тенденції: 1) незбалансованість між наявною робочою силою та потребою в ній, головним чином за якісною ознакою; 2) поява резервної армії працівників; 3) невисока мобільність працівників у зв'язку з низьким рівнем професійної підготовки, що знижує конкурентоспроможність на ринку праці.

У сучасних умовах різко зростають об'єктивні й суб'єктивні потреби в навчанні значної кількості людей. На думку американського вченого М. Ш. Ноулза, суспільству потрібні компетентні люди, спроможні застосовувати свої знання в змінюваних умовах, активно включатися до постійного самонавчання протягом усього свого життя. Сучасний стан практики професійної перепідготовки безробітних характеризується активним використанням і широким упровадженням двох видів освітніх технологій: особистісно орієнтованої та професійно функціональної [1].

Пріоритетною метою професійної перепідготовки, реалізованої за допомогою першої технології, є створення сприятливих умов професійного навчання для кожного, хто навчається, індивідуального освітнього шляху з огляду на його потенційні можливості, наявний освітній і професійний досвід, а за допомогою другої технології – забезпечення відповідності підготовки спеціаліста, що втратив роботу, вимогам нового робочого місця; розвиток аналітичних можливостей здобувача робочого місця і конструктивної ініціативи у професійній галузі; розвиток професійно значимих особистісних якостей [3]. Результат професійної перепідготовки безробітних, її успішність характеризуються поняттям «соціальна ефективність результату професійної перепідготовки» [12], яку можна розглядати із соціально-педагогічних позицій. Важливою функцією професійного навчання безробітних є створення оптимальних умов для розвитку особистості, її здібностей до соціальної взаємодії, соціалізації й активної адаптації в нових соціально-економічних умовах.

Часто через безробіття та правопорушення поповнюється контингент в'язниць. Допомога ув'язненим, в першу чергу, повинна бути направлена на адаптацію їх до місць позбавлення волі. Людині, яка потрапила у в'язницю, потрібна допомога як психолога, так й андрагога. Велике значення в психологічній допомозі ув'язненому має метод, який психолог і андрагог вибирають для роботи. Психологічна допомога ув'язненим направлена на зміну поведінки людини. За роки, проведені за ґратами, багато хто серед

дорослих втрачає прописку, житло, сім'ю, близьких. Крім понесеного ними покарання, вони виявляються покарані байдужістю суспільства і абсолютним безправ'ям; багато хто з них стають бомжами та бездомними. Знайти роботу, не маючи прописки і житла, важче удвічі. Існуюча нормативно-правова база і економічний стан в країні не дають цим людям ніяких надій. Цей контингент дорослих має різну освіту: від початкової до вищої, тому навчання має будуватися диференційовано. Автор вивчала цю проблему на прикладі Білоцерківської виправної колонії №35 Київської області. На базі колонії функціонує вечірня загальносередня школа та професійно-технічне училище, де відповідно дорослі навчаються, набувають спеціальність, заробляють собі гроші, які зберігаються до виходу осудженого на волю. Але слід зазначити, що шкільна навчальна програма для дорослих створена без урахування специфіки контингента; методичних розробок та рекомендацій щодо роботи з такою категорією дорослих майже не має, як не має й спеціально підготовлених фахівців. Контингент таких дорослих залишається поза увагою й науковців [7].

Потребує уваги окрема категорія дорослих – інваліди. Освіту інвалідів можна розглядати з двох боків: в широкому значенні освіта інвалідів виступає умовою для реалізації невід'ємного для всіх соціальних груп права на гідне життя і охоплює різноманітні види освітньої діяльності протягом всього життєвого шляху інваліда; у вузькому значенні освіта інвалідів - це частина системи освіти, спрямованої на всебічний розвиток особистості інваліда з урахуванням характеру обмежень його життєдіяльності на задоволення широких культурно-освітніх потреб, на підвищення функціональної письменності, професійної компетентності, розвиток здібності до адаптації, а також частина реабілітаційного процесу і процесу соціального захисту, пов'язаного з реалізацією права на освіту. В основі комплексного дослідження проблеми освіти інвалідів знаходиться ряд концептуальних підходів: 1) гуманістичний підхід, направлений на затвердження загальнолюдських цінностей і абсолютної цінності особи;

2) культурно-історичний, в рамках якого здійснюється дослідження проблеми освіти інвалідів; 3) системно-структурний і структурно-функціональний підходи, що дозволяють розглядати систему освіти інвалідів на різних рівнях соціального інституту.

Як відомо, склад контингенту інвалідів, що навчається, неоднорідний. Як відомо, в Україні існує три типи освіти: формальна, неформальна та інформальна. Сучасний досвід показує, що в рамках інституційних структур реалізуються програми формальної освіти інвалідів, які носять професійний характер. Але найбільш важливою для інвалідів є можливість навчатися в неформальній та інформальній освіті (семінари, лекторії, клуби, об'єднання по інтересах, спілкування через інтернет, навчання дистанційно та ін.) [7, с.50-55]. На Україні існує досвід професійної підготовки інвалідів на базі університету «Україна». На жаль, кількість вищих навчальних закладів, які здійснюють професійне навчання інвалідів, обмежена. Проте, наукових досліджень і програм для поліпшення освітньої програми навчання інвалідів на Україні поки ще немає.

Пильної уваги з боку урядових структур, науковців потребує демографічна ситуація країни. Фахівці прогнозують подальше скорочення населення і збільшення частки літніх людей. Сьогодні частка пенсіонерів відносно до загальної чисельності населення в регіоні перевищує 25 %. Збільшення пенсійних виплат і скорочення чисельності людей працездатного віку ставлять на порядок денний питання про збереження економічної активності та про стимулювання додаткової зайнятості літніх людей. Це неминуче спричинить за собою потребу в оновленні професійних знань і забезпеченні додатковими кваліфікаціями. Актуальною є також проблема соціального залучення та суспільно-цивільної активності літніх людей [4]. Міжнародний (Віденський) план з проблем старіння був схвалений Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй в 1982 році (резолуція 37/51), а до цього в тому ж році він був прийнятий на Всесвітній асамблеї з проблем старіння у Відні [19]. Визнаючи необхідність загальної

уваги до серйозних проблем, що хвилюють дедалі більшу частину населення світу, Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй в резолюції 33/52 від 14 грудня 1978 року ухвалила рішення провести в 1982 році Всесвітню асамблею з проблем старіння. Метою Всесвітньої асамблеї було забезпечити форум «для розробки міжнародної програми дій, направленої на надання гарантій економічного та соціального забезпечення особам немолодого віку, а також можливості для їх внеску у національний розвиток». У своїй резолюції 35/129 від 11 грудня 1980 року Генеральна Асамблея виразила побажання, щоб Всесвітня асамблея «сприяла формуванню суспільств, які більш повно враховують соціально-економічні наслідки старіння населення та конкретні потреби осіб немолодого віку» [17]. Саме з урахуванням цих задач і був розроблений Міжнародний план з проблем старіння населення. План дій повинен розглядатися як складова частина основних міжнародних, регіональних і національних стратегій і програм, які розроблені у відповідь на важливі проблеми й освітні потреби сучасного світу. Його першочергові цілі полягають в розширенні можливості країн ефективно вирішувати проблеми, пов'язані зі старінням населення [17]. План спрямований на вирішення проблем старіння шляхом дій, направлених на встановлення нового міжнародного економічного порядку та розширення міжнародної технічної співпраці. Відповідно до цих завдань поставлені такі конкретні цілі: 1) сприяти зростанню розуміння на національному та міжнародному рівнях економічних, соціальних і культурних наслідків процесу старіння населення для процесів розвитку; 2) сприяти розумінню на національному та міжнародному рівнях гуманітарних проблем і проблем розвитку, пов'язаних із процесом старіння; 3) пропонувати альтернативні рішення і варіанти політики, відповідні національним цінностям і цілям, а також визнаним в міжнародному масштабі принципам проблем, пов'язаних із старінням населення і потребами немолодих; 4) сприяти розвитку відповідних галузей освіти, підготовки кадрів і досліджень в цілях вирішення проблем, пов'язаних

із старінням населення світу та сприяти міжнародному обміну досвідом і знаннями в цій галузі [17].

Досвід Німеччини, скандинавських країн, Франції, Польщі в організації навчання літніх людей широко відомий у світі. В Україні залучення цієї категорії дорослих до участі в суспільному житті забезпечується Міжнародною програмою «Освіта дорослих України», статутом якої передбачено сприяти створенню університету для людей третього віку. Слід зазначити, що завдяки діям програми «Освіта дорослих України» вікова обмеженість літніх людей у навчанні спрощена: всі охочі дорослі можуть здійснити свої мрії про освіту в будь-якому вищому навчальному закладі України.

Література

1. Змеев С. И. Технологии обучения взрослых: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / С. И. Змеев. — М. : Академия, 2002. — 128 с.

2. Калінічева Г. І. Модернізація системи вищої освіти України як засіб регулювання ринку праці та зайнятості / Г.І. Калінічева // Вища освіта України. — 2006. — Дод. 3, т. 2: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. — К., 2006. — С. 139-150 .

3. Криницька Л. Взаємодія професійно-технічних навчальних закладів і служб зайнятості в організації підготовки незайнятого населення / Л. Криницька // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2002. — № 2. — С. 81-90.

4. Крупицкий В. М. Стажировка и профессиональная переподготовка в системе пожизненного образования / В. М. Крупицкий // Мир образования: Образование в мире. — 2003. — № 3. — С. 164-177.

Школа взрослых – самообразование. — 1961. — 839 с.

5. Маршавін Ю. Удосконалення нормативно-правового регулювання зайнятості населення / Юрій Маршавін // Україна: аспекти праці. — 2002. — № 7. — С. 7-10.

6. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики : в 4-х т. / [В. И. Подобед.] — Т. I: Социально-экономические и правовые предпосылки развития образования взрослых / под ред. В. И. Подобеда, Н. П. Литвиновой; Кн. 1: История развития образования взрослых в России / под ред. Е. П. Тонконогой. — Спб. : ИОВ РАО, 2000. — 151 с. — (Монографическая серия).

7. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики: в 4-х т. / [науч. ред. В. И. Подобед]; Т. 4: Технологии обучения взрослых в различных образовательных системах; Кн. 3: Развитие систем образования социально незащищенных групп взрослого населения / под ред. Н. А. Тоскиной, С. С. Лебедева, Н. А. Тоскина. — Спб.: ИОВ РАО, 2000. — 100 с. — (Монографическая серия).

8. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики: в 4-х т. / [науч. ред. В. И. Подобед]; Т. 3: Психологические основы образования взрослых / под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской; Кн. 1: Образование взрослых: социально-психологические проблемы, поиски, решения / Под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской. — СПб.: ИОВ РАО, 2000. — 183 с. — (Монографическая серия).

9. Онушкин В. Г. Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии / В. Г. Онушкин, Е. И. Огарев. — СПб.; Воронеж : РАО ИОВ, 1995. — 232 с.

10. Освіта України: нормативно-правові документи. До II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. — К. : Міленіум, 2001. — 470 с.

11. Подобед В. И. Системные проблемы формирования образования взрослых: образовательные услуги, функции, технологии обучения / В. И. Подобед. — СПб.: ИОВ РАО, 2000.— 119 с.

12. Практическая андрагогика: метод. пособие / под ред. проф. В. И. Подобеда, проф. А. Е. Марона. — Спб. : ГНУ «ИОВ РАО», 2003. — Кн.: Совершенные адаптивные системы и технологии образования взрослых. — 2003. — 414 с.

13. Праця в Україні у 2000 році: збірник. стат. — К.: ДКСУ, 2001. — 395 с.
14. Сигарева Е. П. Безработные в структуре общества / Е. П. Сигарев // Социологические исследования. — 1998. — № 7. — С. 59-67.
15. Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С. Сисоева. — Хмельницький : ХГПА, 2008. — 324 с.
16. Сігаєва Л. Є. Професійна перепідготовка безробітних: соціально-педагогічний аспект / Л. Сігаєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика.- К.: П/П «ЕКМО», 2004.-1.-С.90-97.
17. Региональная общественная организация по сотрудничеству в области науки, культуры, образования и экономики «Дом Европы в Санкт-Петербурге». — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://despb.com/programs/folk-high-school/37.php>
18. Уровень безработицы в Украине. — donbass UA — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.donbass.ua/news/ukraine/2009/04/15/uroven-bezroboticy-v-ukraine-odin-iz-samyh-nizkih.html>

Аннотация. Сигаева Л.Е. Образование взрослых для проблемных групп населения. *В статье автор рассматривает проблему безработицы на Украине, определяет ее как социальное явление, порожденную рыночными условиями. К проблемным группам взрослых автор относит инвалидов, осужденных взрослых, людей третьего возраста, безработных. Автор считает, что в основу профессионального обучения незанятого населения должны быть положены определенные принципы, такие как: добровольность профессионального обучения; соответствие профессионального обучения государственным требованиям и стандартам; дифференцированный подход к разным социальным группам и др.*

Ключевые слова: безработный, профессиональное обучение безработных, профессиональное переобучение безработных, профессиональная адаптация.

Summary. Sigajeva L. Adult Education for Problem Groups. *The author considers the problem of the unemployment in Ukraine as a social phenomenon caused with the market. The problem groups of adults include disabled people, prisoners, people of the third age, and unemployed persons. The author considers that the professional training of unemployed people should be based on the following principles: voluntariness of professional training, compliance of professional training with the official requirements and standards, differential approach to various social groups.*

Key words: *unemployment, unemployed, professional training of unemployed people, professional retraining of unemployed people, professional adaptation.*